

Σ. Στουπιώτης, Σκυλιτζής, Σαλιοφάσκουλος, Σταυράκης, Σαραντάπηχος, Σαλλιβαράς, Στραβορωμαίος, Σπανοπέτρος, Σταβοτριχάρης, Σφηνόδαιμων, Σκαλοσκέπαστος, Σταυραπάτης, Στραβοφρύδης, Σφονδύλης, Σχολαρίκης, Σκουτιλώτης.

Τ. Τοξάρης, Τριφύλλιος, Τριατάφυλος, Τικουρέλης, Τρικάκαθος, Ταξειδιώτης, Τριχάς, Τζιβίτζουλος, Τυχιώτης, Τραγουδιώτης, Τζιμοβουλίτος, Τζόρος.

Χ. Χαμαιδράκωκ, Χειλάς, Χαμένος, Χρυσοχέστης, Χοδρομάγουλος, Χαλκούτζης, Χρυσοβέργης, Χρυσάκης, Χοιροσπάχτης.

Όνόματα τόπων.) Ἐρημοσυκιά, Παλαιόκαστρον, Τζουρουλόν, Ἐρμούροτροι, Γαληνολιμέρι, Ξερόκαρκος, Ἄσπροβοδι, Διαβολολιμνη, Τυρόκαστρον, Ἀλωρίτζιν, Βιγλέντια, Κικὴ Σάλα, Λεοτάριν, Ψυμαθᾶς, Γεροκομιεϊον, Χρυσοκίμαρον, Παλαιὸν Πेत्रίν, Πέραμα, τὰ Καρβουάρια (Ἐ. ἑκατοντ.) Τζυκαρισήριον, Ἐγκλειστρα. Πλουμιδολεϊβάδορ, κ. τ. λ.

ΟΕ΄.

Περὶ διαλεκτολογικῆς ἐρεύνης.

Τεσσαράκοντα ἢ πεντήκοντα ἑνιαυτοὺς πρὶν ἢ ἐκραγῆ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, ἤγουν ἀφ' ἧς στιγμῆς, ὡς κατ' ἐπίνοιαν θείαν, τὸ γένος ἡμῶν προσηθάνθη τὴν πρυσεχῆ του ἀπελευθέρωσιν, οἱ κορυφαῖοι καὶ διασημότεροι αὐτοῦ, ἐπιστήμονες, ἔμποροι, φιλολόγοι, πολιτικοί, κτηματῖαι, τῖς πολὺ τῖς ὀλίγον, ἕκαστος κατὰ τὰς δυνάμεις του καὶ τὸ ἐπάγγελμα του, πάντες αὐθωρον εἶδον τετραγαγμένοι τὸ μέγα βάραθρον, ὑπερ ἢ χρόνιος δουλεία καὶ οἱ μεσαιωνικοὶ περισπασμοὶ εἶχον ἐξορύσσει ἐν τῷ ἰθνηκῷ περυσιασμῷ· ἐπομένως ἔστρεψαν ὁμοθυμαδὸν τὴν ὄλην προσπάθειαν εἰς τὴν προετοιμασίαν, προσωρινὴν τοῦλάχιστον, ἐκείνης τῆς χρειώδους ὕλης, ἣτις ἐμελλεν ἀμέσως καὶ καταπειγόντως ν' ἀποβῆ χρήσιμος ἐν τοῖς πρυσιασμῶσι ἐγκαινίσις τῆς Ἀναγεννά-

σεως. — Ιατροί, λοιπόν, λόγιοι, νομομαθείς, τραπεζίται, καὶ πολεμικοὶ, καὶ γεωγράφοι, πάντες, ὡς ἐκ κοινῆς συνθήματος, πρὸς τὸν δε συναπέβλεψαν τὸν σκοπὸν, προθυμούμενοι καὶ συναμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους τίς μετὰ πλείονος ζήλου νὰ ἐπιθέσῃ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς κἀλπῆς τῆς πατρίδος τὸν ἔρανον τῆς διανοίας, τῆς χειρὸς, τῶν χρημάτων, τῆς δραστηριότητος. — Ἡροαγὼν ἅγιος, καὶ τοῦ ἐπομένου οὐχ ἔπτον ἀξιαφήγητος! στρατιὰ πρόδρομος τῆς ἐλευθερίας, ἧς ὁ Πηνιατῆς, ὁ Βούλγαρις, ὁ Θεοτόκης, ὁ Λάμπρος, ὁ Ἀνδρουσσοῦς, ὁ Ρήγας, ὁ Κοραΐς, οἱ Ζωσιμάδες, ὁ Καποδίστριας, ὁ Μουστοξύδης, οἱ Δημοκράται τῆς Ἐπτανήσου, οἱ πρῶτοι οὗτοι οἱ ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ χαλκεύσαντες καὶ προκηρύξαντες ἐπισήμως τὴν λέξιν Ἔλεος, ὁ φιλέλλην Γυλφόρδος, καὶ οἱ δοκίμως ἐν Εὐρώπῃ μαθητεύοντες ἑλληνοπαῖδες, καὶ πλείστοι ἄλλοι, προπορεύονται τῆς μεγαθύμου μοίρας ἐκείνης τῶν ἀγωνιστῶν, καὶ ὄν τρόπον τὸ πάλαι οἱ ἱεροφάνται λαμπαδοφοροῦντες προηγούντο τῆς τῶν Παναθηναίων ἡμετέρας.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀντικειμένων τῆς προπαρασκευῆς, ἡ γλῶσσα πρὸ πάντων ἐφείλκυσε τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν λογίων τὴν προσοχὴν. Ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατησάσης διαλεκτικῆς ἀκανονισίας καὶ ἀσυνταξίας, τὸ γένος εὗρίσκετο εἰς θέσιν ὄντως μοναδικὴν, θέσιν μάλα δυσχερῆ καὶ δεινὴν. Τὸ γένος ἦν παραδόξως ἀγλωττον ἐν ταυτῷ καὶ πολὺγλωττον· ἀγλωττον μὲν, διὰ τὴν παρσισφρήσασαν διαφθοράν, καὶ τὴν μεγάλην ἀτέλειαν τῆς γλώσσης· πολὺγλωττον δὲ, καθότι, ἐν ἐλλείψει Γραμματικῆς καὶ Συντακτικοῦ τῆς νεωτέρας, πᾶς ἕκαστος ἐλάλει καὶ συνέγραφεν ἀνεξελέγκτως, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἰδίᾳς του φαντασίας.

Εἶδον, λοιπόν, οἱ κορυφαῖοι ἐκεῖνοι ὅτι ἔλλειπεν ἡ γλῶσσα, τὸ θεϊκώτατον καὶ δραστήριον ὄργανον οἰουνοῦν ἑλληνικοῦ μεγαλείου· ἔλλειπε τὸ ἀπαραίτητον ὄργανον ἐκεῖνο, χωρὶς τοῦ ὁποίου ἔχει μόνον Ἑλληνισμὸς δὲν ἐκλάμπει, ἀλλ' οὐδὲ κἂν δύναται νὰ ὑπάρξῃ σχεδόν. ἔλλειπεν ἡ διάλεκτος, δι' ἧς ἡ ἀναγεννηθησομένη ἑσπέρη τῆς ἀρχαιότητος ἔμελλε νὰ προφέρῃ τὰς πρώτας αὐδὰς, καὶ ἐν ᾗ εἶχε νὰ ἐγκαταγράψῃ τὸ ὄνομά της εἰς τὴν βίβλον τῶν ἀνεστάντων.

Τίς οὖν ἡ γλῶσσα ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ πάλαιον τοῦ γένους ἤθελε γραφῆ; τίνας αἰῶνας, ἢ τίνας φιλοσόφου ἡ γλῶσσα ὤφειλε νὰ ὑπερισχύσῃ;

Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ κυριώτατον καὶ πρῶτιστον ζήτημα.

Εἰς ἄλλους τόπους, θέμα παρόμοιον ἢ δὲν ἤθελε φανῆ διόλου προβληματικόν, ἢ μετ' ὀλίγον τῶν ἀγωνιστῶν ἢ σπᾶθη διέκοπτε τὰς φιλονεικίας τῶν λογίων.

Ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ πράγματα ὑπ' ὄψιν πάντῃ διάφορον παρουσιάζοντο. — Τάχα τὸ ζήτημα περὶ γλώσσης ἦτο μοναχῶς φιλολογικόν; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ ἦτο προσέτι, καὶ ἴσως κατὰ μείζονα λόγον, πολιτικόν. Ἦτο ζήτημα οὐ μόνον ἀκραιφνῶς ἐμβριθεστάτας διαλεκτολογικὰς μελέτας, ἀλλ' ἐμπεριέχον ὡσαύτως καὶ τὴν λύσιν ἐτέρου περισπουδάστου καὶ δυσοικονομήτου ζητήματος, τὴν λύσιν δηλ. τοῦ Ἑλληνικοῦ προορισμοῦ ἐν ἄλλαις λέξεσι, τὴν τελικὴν καὶ ἀπόλυτον λύσιν τοῦ ἀνακτολικοῦ ζητήματος.

Ἀλλὰ πῶς! περὶ μίαν φιλολογικὴν συζήτησιν ἐστρέφετο καὶ ἀπὸ ταύτης ἐξηρτάτο τὸ ἐνεστὼς καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑπαναστάσεως! — παραδοξολογία! — Παράδοξον μὲν, ἀληθὲς δέ. Διότι, ὡς οἱ νουνεχέστεροι τῶν ὁμογενῶν ἐσυλλογίζοντο ὡφείλεν ὁ ἀνεγερθησόμενος λαὸς νὰ κόψῃ πᾶσαν σχέσιν καὶ συνάφειαν μετὰ τοῦ παρελθόντος, συνάφειαν ὑπὸ μόνῃς τῆς γλώσσης διαρκούντος τοῦ βαρβαρισμοῦ διατηρηθεῖσαν; Ὑφείλε τὸν νεωτερισμὸν παραδεχόμενος, νὰ κηρυχθῆ παντελῶς ἰδιορρυθμὸς καὶ αὐτοκέφαλος, υἱὸς ὄχι τῆς ἀπωτάτης Ἱστορίας, ἀλλὰ τέκνον θετὸν τοῦδε τοῦ αἰῶνος; — Ἦ, τοῦναντίον, συμφερότερον ἦν νὰ προσεπιθεθῶσι μάλιστα τοῦ παρελθόντος τὰ διακεκομμένα καὶ περιπεπλεγμένα νήματα, ὅπως διὰ τῆς ὁδηγίας τούτων ἐπιτύχῃ τὸ γένος νὰ παλινδρομήσῃ πρὸς τὰς πλουσίας καὶ ἀενάους τῆς αἰωνιότητός του πηγάς;

Κατὰ δυστυχίαν τὸ ζήτημα δὲν ἐθεωρήθη, ὡς ὤφειλεν, ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἔτι ἔποψίν του, καὶ διὰ τὸν λόγον τούτον πολλοὶ καὶ ποικίλοι ὑπῆρξαν αἱ κατὰ καιρὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γινώμαι τῶν φιλονεικούντων λογίων, καὶ πολιτικῶν. Τούτου δὲ συνέβη ἡ

παιδὴ ὁ ἀληθινὸς τῆς Ἑλλάδος φιλόλογος δὲν ἀνεδείχθη εἰσέτι πολιτικός τε καὶ ἱστορικός.

Οἱ μὲν ἰσχυρίσθησαν (καὶ οὗτοι κατὰ μέγα μέρος ἦσαν οἱ μάλ-
λον γραμματολόγοι καὶ ποιηταί, ἢ πολιτικοί· οἱ ἄμαιοι τῆς ἀρ-
χαίας διαλέκτου, ἢ τῆς ἰταλικῆς μούσης· οἱ φίλοι), ὅτι ἡ γλῶσσα
τῆς ἀγορᾶς ἀσυζητήτως ἦν προτιμητέα, καθὼ γλῶσσα τῆς οἰ-
κίας, καὶ τοῦ δήμου, καὶ τῆς μάχης, καθὼ διάλεκτος τῶν ἀγώ-
νων καὶ τῆς καινῆς ἐλευθερίας· γλῶσσα, ἣτις, εὐδίδακτος οὔσα
καὶ ὀμαλὴ καὶ καθομιλουμένη καὶ εὐκολοσύνητος, δὲν ἤγειρε
προσκόμματα οὐδὲ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς μαθήσεως· καὶ τὴν ἐκπαί-
δουσιν τοῦ ἔθνους, οὐδὲ εἰς τὴν στιχογραφίαν τῶν ὁμοιοκατα-
λήκτων τραγουδιῶν, οὐδὲ κἄν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δημοτικοῦ
πνεύματος καὶ τὴν εὐκολὴν κυκλοφορίαν τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν.

Οἱ δὲ (καὶ οὗτοι οἱ περὶ τὴν παλαιὰν ἐγκρατέστεροι, οἱ θεια-
σῶται τῶν Κλεισικῶν, οἱ λάτραι τῆς ἀρχαιότητος, οἱ τὸ ἐνε-
στός ἀποκηρύττοντες) ἐξέφερον, ὅτι ἀσυγκρίτως προτιμωτέρα
ἦν ἡ ἀρχαία, καθὼ γλῶσσα τελειότερα, τακτικὴ, κανονισμένη καὶ
συντεταγμένη. Ἄλλη, εἶπον οὗτοι, ἡ γλῶσσα τῶν καπῆλων καὶ ἄλλη
ἡ τῶν πεπαιδευμένων· τοιαύτη δὲ μεταξὺ λόγιων καὶ ὄχλου διά-
κρισις ὑπῆρξε πάντοτε καὶ θέλει ὑπάρξει εἰς τὴν ἱστορίαν μας·
ἄλλως τε, ὀφείλει ὁ ὄχλος νὰ ἀναβιθασθῇ μέχρις ὕψους λόγιων,
οὐχὶ δὲ οἱ λόγιοι νὰ καταβιθασθῶσιν ἄχρι βάθους χυδαιότητος.

Οἱ τρίτοι ἐπρέσβευσαν συμβιβαστικὴν τινὰ δοξασίαν. Ἐπεχεί-
ρησαν οὗτοι νὰ κάμωσι τι κράμα ἀρχαίας καὶ νεωτέρας διαλέ-
κτου, παρὰ μὲν τοῦ παρελθόντος δανειζόμενοι πᾶν ὅ,τι κατ'
αὐτοῦς εὐκατάληπτον καὶ κομψόν, ἐκ δὲ τοῦ παρόντος ἀρῶ-
μενοι φράσεις, καὶ λέξεις, καὶ τρόπους, καὶ ἰδιωτισμοὺς παν-
τοδαπούς.

Ἰίμεις δὲν θέλομεν ἐνταῦθα κρίνει τίς ἐξ αὐτῶν εἶχε μεγαλήτε-
ρον δίκαιον. Ἴσως, παρατηροῦντες ὅτι ἐπὶ τῆς αὐθαιρέσιας, ἤγουν
ἐπὶ τῆς θελήσεως μόνον καὶ τῆς οἰκείας φαντασίας ἐβασίσθησαν
ὡσαύτως καὶ αἱ τρεῖς περὶ ὧν ὁ λόγος σχολαί, ἴσως καταλληλό-
τερον ἦτο νὰ κρίνωμεν τίς ἐξ αὐτῶν εἶχε περισσότερο ἄδικον.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπρεπές· ἡ συζήτησις ἀποβαίνει πάντοτε ὠφέλιμος· ὁ ἄνθρωπος ἄς συζητῇ, καὶ ὁ χρόνος ἄς ἀποφασίῃ.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὅμως ἐκρηγνυομένη ἄφησε τοὺς σοφοὺς λόγιους φιλονεικοῦντας ἔτι καὶ λογαμαχοῦντας περὶ δικαιωμάτων ἱστορίας, ἢ προτιμῆσεως νεωτερισμοῦ. Ἡ ζῶσα καὶ ἐμφυχος ἱστορία ἐκεῖνη ἀνέκλυτε μεγαλοπρεπῶς ἐκ μέσου τοῦ ἀγῶνος, ἐνῶ οἱ πεπαιδευμένοι διέτριβον ἔτι φιλησῶχος πυνθανόμενοι τὸ μαντεῖον τοῦ λεξικοῦ καὶ τῆς γραμματικῆς.

Οὐδεὶς δύναται νὰ κατακρίνῃ τοὺς κόπους ὧσους οὗτοι οἱ φιλόπονοι συγκατέβαλον ἀφειδῶς τε καὶ εἰλικρινῶς ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ γένους. Ἀπ' ἐναντίας, ὀφειλομέν ἡμεῖς σήμερον εὐγνωμοσύνην εἰς τὴν ὁποίαν οὗτοι ἔδειξαν περὶ τὴν διαλεκτικὴν παρασκευὴν φιλοθενῆ πρόνοιαν. — Εἴθε ὅμως, τοὺς κόπους αὐτῶν, καὶ ἐπὶ σερωτέρου βασίσαντες θεμελίου, εἴθε εἶχον τὴν φιλολογικὴν ἐργασίαν προσέτι δοκιμάσει μετὰ τῆς ἱστορικῆς βασάνου!

Ἐν τούτοις, ἡ Ἑλληνικὴ ἐθνικότης ἀπεφασίσθη, τὸ δὲ περὶ γλώσσης ζήτημα ἔμεινεν ἀδιάλυτον ἔτι εἰς τὰ βιβλία καὶ τὰ σπουδαστήρια. Ἡ πολιτικὴ κατόπιν ἐλευθερία καθιερώθη, ἡ δὲ φιλολογία ἔτι ἤδη φιλονεικεῖ.

Πόθεν προέρχεται τοιοῦτος ἀπαραδειγμάτιστος ἀναχρονισμός; πόθεν τοιαύτη μεταξὺ πολιτικῆς καὶ φιλολογίας ἀσυμφωνία; Διὰ τίνας ποτὲ λόγους τὸ γένος ἡμῶν εἶναι καταδεδικασμένον νὰ περιπατῇ δέσμιον εἰς ἀπέραντον ὀρίζοντα γλωττικῆς ἀβεβαιότητος, ἀφοῦ διερρήξατο ἤδη τὰ σκληρότερα τῆς δουλείας δεσμά; διατί ἡ εὐφυΐα τοῦ Κοραῆ, καὶ ἐξήκοντα ἐτῶν ἐριδες καὶ λογαμαχίαι οὐδὲν εἰσέτι διεπεραΐωσαν ὀριστικῶς περὶ νεωτέρας γραμματικῆς καὶ συντάξεως;

Διὰ δύο λόγους ἰσχυροῦς, καὶ ἡμετέραν γνώμην.

Πρῶτον, διότι τοῦ ζητήματος, ὡς παρελήφθαμεν, ὄντος προσέτι καὶ πολιτικοῦ, δὲν ἐναπόκειται μόνον εἰς τοὺς πεπαιδευμένους ἢ τελικὴ αὐτοῦ λύσις, ἀλλὰ κατὰ μέγα μέρος ἐναπόκειται εἰς τὸν Σωτῆρα Θεὸν τὸν οἰκονομήσαντα τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος, νῦν δὲ κυβερνῶντα τὸ μέλλον τῆς ἡμετέρας φυλῆς φρονούμεν,

ὅτι τὸ περὶ γλώσσης ζήτημα ὡς πηγάζον ἀπ' εὐθείας ἐξ αὐ-
τῶν τῶν σπλάγγων τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δὲν ἔχει νὰ
λυθῆ μὲ λεξοπόλεμον πολυμαθῶν καὶ λογίων εἰς τὰ σπουδαστή-
ρια, ἀλλὰ μέλλει κυρίως νὰ λάβῃ τὴν διάλυσιν ἐκεῖ ὅπου θέλει
ἀποφασισθῆ τῆς ἱστορικωτάτης Ἀνατολῆς ἢ εἰμαρμένη. Ὅταν
εἰς τινὰ Πανελληνίον ἐθνοσυνέλευσιν συγκαθίσωσι καὶ λάβωσι
λόγον πᾶσαι τῆς Ἑλλάδος αἱ γενεαί, καὶ ἐν τῷ θεάματι τηλι-
καύτης ζωντανῆς ὀλομελείας ἀνεκλάμψη ἡ ἰδέα τῆς μιᾶς καὶ
ἀδιαχωρίστου οὐσίας τῆς ἐθνικότητος, ἡ ἰδέα τοῦ ἀδιαίρετου
σώματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τότε δὴ τὸ πολυθρύλλητον ζήτημα καὶ
τότε μόνον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θέλει παύσει τοῦ νὰ δονί-
ζται εἰς ἀτατάτον καὶ εὐδιάσειστον βᾶσιν. Ὁ πρῶτος, λοιπὸν,
οὗτος καὶ αἰτιώτατος λόγος θέτει τὴν ἀσυμφωνίαν ὑπεράνω τῶν
παρόντων τοῦ αἰῶνος καὶ τῆς Ἑλλάδος μέσων.

Ὁ δεῦτερος ἔμως ἀναφέρεται μᾶλλον πρὸς ἡμᾶς, διότι ἐν προσ-
δοκίᾳ καὶ προπαρασκευῇ τῆς ἀνασασίμου ἡμέρας ἡ συζήτησις δὲν
ἐβασίσθη ἐπὶ στερεῶν καὶ ὀρθῶν ἐξετάσεως θεμελίων, ἀλλ' ἕκα-
στος ἐκατέρωθεν τῶν λογίων ἀνέλαβε τὴν φροντίδα τῆς διαλύ-
σεως οὐχὶ κατὰ τὸν δέοντα ἕνα καὶ κοινὸν πρὸς ὅλους κανόνα
καὶ νόμον, δηλ. κατὰ τὸν ἀπαράγραπτον καὶ ἀλάνθαστον νόμον
τῆς ἱστορικῆς πείρας, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν του ἀνατροφὴν καὶ
παιδείαν, κατὰ τὰς ἰδέας, καὶ διαθέσεις, καὶ γνώσεις, καὶ προ-
λήψεις του. Καὶ τοῦτο διατί; διότι ἡ σημερινὴ φιλολογία κατ'
οὐδὲν ἐλογίσατο τῆς ἱστορίας τὴν βοήθειαν. Ἐγράφησαν τόμοι
περὶ τοῦ προκειμένου, χωρὶς οὐδὲ κἄν ν' ἀνοιχθῶσι τὰ χρονικὰ
τῶν πατέρων μας. Ἐνῶ βιβλιοθηκαὶ καθεκάστην πληροῦνται ἐν
τε τῇ ἡμετέρᾳ καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ πολιτικῶν τῆς ἀρχαιότητος
ἱστορημάτων, οὐδαμοῦ τῶν βιβλιοθηκῶν εὐρίσκεται ἡ ἱστορία
τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, ἱστορία ἐν ἣ μετ' ἐπιστημονικῆς εὐ-
ταξίας νὰ διαδεικνύωνται ἅπασαι αἱ κατὰ καιροὺς συμβᾶσαι
γλωττικαὶ μεταβολαί, λόγου χάριν αἱ διαδοχικαὶ τῶν γραμ-
ματικῶν τύπων ἐκλείψεις, αἱ βαθμιαῖαι τῆς συνθετικῆς συν-
τάξεως πρόοδοι ἐπὶ τὸ ἀναλυτικώτερον, ἢ εἰσαγωγὴ νέων ἀλ-

φαθητικῶν στοιχείων, καὶ λέξεων, καὶ τρόπων, καὶ αἱ εἰσχωρήσασαι διαφθοραὶ καὶ σύγκοπαι, καὶ ἀποκοπαι καὶ ἄλλα παρόμοια· προσέτι δὲ νὰ περιγράφωνται ἐν αὐτῇ αἱ ἐκάστης μεγάλης ἐποχῆς ἐπιρροαὶ τῶσον αἱ ἐπὶ τῆς γλώσσης τῶν λογίων, ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ λαοῦ· καὶ πάντα ταῦτα νὰ αἰτιολογῶνται ὄχι μὲ τὰς συνήθειαι καὶ ἀσθεῖαι κατὰ τῆς Προνοίας μεμψιμοιρίας περὶ πτώσεως καὶ παρακμῆς Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀναγκαιῆς ἐκείνης καὶ πανσόφου τῶν συμβεβηκότων ἀλληλουχίας, δι' οὗ μόνον ἔξεστιν ἡμῖν ἐξηγεῖν ὡς θεοπαράδοτα καὶ πολύτιμα τὰ παρόντα ἀγαθὰ, χωρὶς δὲ τοῦ ὁποίου τὸ ἡμέτερον παρελθὸν ἄλλο τι δὲν εἶναι πᾶρξέ πέλαιος ἀχανὲς ἀταξίας, καὶ δουλοπρατείας, καὶ ἀπελπισίας, χάος ἄξιον μόνον καὶ μόνον ἵνα δώσῃ τὴν ἀκριβεστέραν ἰδέαν τῆς Κολάσεως.

Ἐὰν τὸ διαλεκτικὸν ζήτημα εἶχεν ἐκ πρώτης ἀρχῆς βασιθεῖ ἐπὶ τοιαύτης στερεῆς ἱστορικῆς βάσεως, τούτέστιν ἐπὶ ἐδάφους ἐρεῦνης, πείρας, θετικότητος, συγκρίσεως, ἀντιπαράβολης· ἐὰν εἶχεν ἀνέκαθεν φιλοσοφικῶς ἀνερευνηθῆ τῶν αἰώνων ἡ γενεολογία, καὶ παρακολουθηθῆ ἡ Ἑλληνικὴ διάλεκτος καθ' ὅλας, εἰ δυνατόν, τὰς φάσεις τῆς περιόδου τῆς, κατὰ τοιοῦτον τρόπον καὶ μετὰ τοιαύτης μεθόδου, ὥστε νὰ γινώσκωμεν ὡς ἔγγιστα ποῦ κεῖται καὶ ποῦ χρονολογεῖται παντὸς ἐκάστου σημερινοῦ γλωττικοῦ φαινομένου ἡ αἰτία, καὶ ποῦ τὸ κεντρικὸν σημεῖον, εἰς ὃ συναρμολογοῦνται ἱστοριονομικῶς τῶν φαινομένων τούτων τὰ αἰτία, πεποιθήσαμεν ὅτι πολλοὺς ἀγῶνας ματαίους ἠήλομεν ἐξοικονομήσει, βραδέως μὲν βαδίζοντες ἀλλὰ ἀσφαλῶς εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν, καὶ ὅτι προσέτι, παρεκτὸς τῆς φιλολογικῆς ὠφελείας, ἣτις ἤθελε προκύψει ἐκ τῆς ἐρεῦνης, ἄλλας ἐπίσης πολιτικὰς εὐεργεσίας διαφωτίσεως εἶχομεν προσφέρει πρὸς τὴν τοῦ ἔθνους ἀναγέννησιν.

Καὶ τῶνδ' ἐν ἀγνοίᾳ καὶ πλήρῃ παραμελήσει τῶν εἰς τὴν ἐξέτασιν ἀναγκαίων ἱστορικῶν διδομένων, τί ἄλλο ἐποιήσαμεν καὶ τί ποιοῦμεν ἐτι εἰμὴ σκιαμαχίαν σχολαστικὴν; ἀρκέ γε συζητοῦμεν σπουδαίως, τὰς ἱστορικὰς μαρτυρίας ἀνὰ χεῖρας ἔχοντες;

ἄρα γε στηρίζομεν τὰς κρίσεις μας ἐπὶ τῆς ἱστορίας, ἐπὶ τοῦ ὄρθου καὶ μόρου τούτου γένους τοῦ συνόλου γένους, καὶ ἡγεμονικοῦ κριτηρίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ; — Φεῦ! δαπανῶμεν τὸν κάλλιστον χρόνον ἐν διενέξει σχολαστικῆς, ἃς ἡ αὖριον διασκεδάζει.

Δαπανῶμεν ἡμεῖς τὸν ἡμέτερον βίον, ζημιούμεν δὲ τοὺς τε συγχρόνους καὶ τοὺς μεθ' ἡμᾶς. Διότι ἡ αὐθαιρσία τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ ρίπτει τὸν ταλαίπωρον συγγραφέα καὶ τὸν ἀναγνώστην, ρίπτει τὸ γένος ὅλον εἰς ἐνδοιασμῶν καὶ ἀμφιβολιῶν βυθούς· ἐξασθενεῖ τὸν νοῦν· φράττει τῆς ἀριστονομίας τὴν ἐμφάνισιν.

Λέγουσι τινες· — Ὁ τύπος οὗτος εἶναι διαφθορά. — Ἔστω· Ἄλλ' αὕτη ἡ διαφθορά κατὰ τινα χρόνον παρεισέφραξεν; — Οὐδεὶς οἶδεν· — Ἄλλ' ἐγὼ, διδάσκαλε, μεχρισοῦ δὲν μάθω τὴν χρονολογίαν τῆς διαφθορᾶς, ἐξουσίαν δὲν ἔχω ν' ἀπορρίψω ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς περιουσίας μηδὲ κεφαλαίαν, φοβούμενος μὴ μεθαύριον ἀλλογενῆς τις ἀποδείξῃ, ὅτι αὕτη ἡ διαφθορά ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀριστοφάνους ἢ τοῦ Ἀθηναίου, καὶ τότε ἡ διαφθορά σοι αὕτη ἀμφισβάλλω εἴαν ἦναι καὶ ἂν πρέπη νὰ ἐκληφθῇ ὡς διαφθορά.

Ἄλλοι δὲ λέγουσιν· ἡ δεῖνα λέξις εἶναι βαρβαρική. — Βαρβαρική! καὶ διατί; — Διότι τὸ λεξικὸν δὲν περιλαμβάνει αὐτήν. — Ἄλλ' εἴαν μετεχειρίσθησαν αὐτήν οἱ πατέρες μας πρὸ δεκαπέντε ἢ καὶ εἴκοσιν αἰώνων, εἴαν ἡ λέξις αὕτη ἦναι ὠρισμένη νὰ ἐκφράσῃ ἀρτιφανές τι φαινόμενον τῶν προηγουμένων πολιτισμῶν, καθὼς πλεῖσταί σήμερον νεολογίαί σημειοῦσιν ἀντικείμενα διόλου ξένα πρὸς τὴν ἀρχαιότητα, τίνοσ ἔνεκα τολμῶμεν νὰ τὴν ἐξοστρακίσωμεν, κατασχίζοντες μίαν σελίδα τῆς ἱστορίας;

Καιρὸς λοιπὸν νὰ παύσῃ ἡ ἀπρεπὴς ἀσυμφωνία· καιρὸς νὰ συναξώμεν τὴν ὕλην τῆς διαλεκτικῆς νομοθεσίας ἐν προβλέψει τοῦ μέλλοντος, μᾶλλον ἢ νὰ νομοθετῶμεν ἡμεῖς αὐτοὶ παράκαιρα νομοθετήματα, σχεδιάζοντες ἕλαστος ἐξ ἡμῶν γραμματικὴν ἰδίαν διαπληκτιζόμενοι πρὸς ἀλλήλους περὶ πολιορκισμῶν, ἐνῶ, παρεκτός ὀλιγίστων ἀττικιζόντων, ἅπαντες κατ' ἀνάγκην σολοικίζομεν· ἰσχυρίζομενοι δὲ γὰρ οἰκοδομήσωμεν, εἰ δυνατόν,

ἐν βοπῇ ὀφθαλμοῦ τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο, οὐτὲρ ἢ κατασκευὴ πρὸς τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν ἐπαγγέλλεται, καὶ μόνον μετὰ τὴν συναγωγὴν τῆς χρειώδους ὕλης. — Πρὸς Θεοῦ! Ἡ ἐποχὴ τῆς γραμματικῆς καὶ τῶν λεξικῶν παρῆλθε! πότε τὴν θέσιν τῶν ἀδυσωπῆτων σχολαστικῶν καὶ λογιστάτων θέλουσι καθέξει οἱ ἐρευνηταὶ καὶ ἐρμηνευταὶ τῆς ἱστορίας μας;

Δραττόμεθα λοιπὸν τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἵνα προτείνωμεν πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς εἰδήμονας τὸ μόνον μέσον τοῦ προδιαθέσαι τοῦ ζητήματος τὴν διάλυσιν, τὴν σύνταξιν δηλ. τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, ἀπὸ πρώτης ἀρχῆς μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Ἦτις δύναται κατὰ γνώμην ἡμετέραν νὰ διαιρεθῇ εἰς ἕξι μεγάλας ἐποχάς.

Α'. Ὀμηρικὴν, ἣτις θέλει συμπεριλάβει τὸν ἀρχαιότατον κύκλον τῆς διαλέκτου μέχρι τοῦ Μηδικοῦ πολέμου.

Β'. Περικλειον' ἀπὸ Μηδικοῦ πολέμου, μέχρι τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Γ'. Ἀλεξανδρσειτήν' ἀπὸ Ἀλεξάνδρου, μέχρις ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Δ'. Συνοδικὴν πρώτην' ἀπὸ πρώτης, ἕως ἕκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου.

Ε'. Συνοδικὴν δευτέραν' ἀπὸ ἕκτης συνόδου, μέχρι Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα.

ΣΤ'. Νεομεσαιωνικὴν' ἀπὸ δεκάτης ἑκατονταετηρίδος μέχρι τοῦ 1821.

Τοῦτο, νομίζομεν, εἶναι τὴ καταλληλότερον μέσον τοῦ φωτισμοῦ μας, καὶ ἡ λαμπροτέρα κληρονομία ἣν δυνάμεθα ν' ἀφήσωμεν εἰς τοὺς υἱοὺς μας! Ταύτην δὲ τὴν εὐχὴν τολμῶμεν ἐν ὀνόματι τοῦ συνόλου γένους πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς πεπαιδευμένους νὰ ἀπευθύνωμεν.

Φιλολόγοι τῆς Ἀναγεννήσεως, ἰδοὺ στάδιον ἐρεῦνης καὶ διαφωτίσεως ἔνδοξον καὶ ἄξιον τοῦδε τοῦ αἵωνος! ἰδοὺ ἡ ὁδὸς ἡ ἀγούσα ἐκεῖ, ἐνθα πάντων ἐνατενίζουσι τὰ βλέμματα τῶν Ἑλλήνων!

« ἼΙ δε δ' ὁδὸς καὶ μάλλον ὁμοφροσύνησιν ἐνήσει ! »

Ἀλλὰ τὸ παρμέγεθες τοῦτο ἔργον ἀπαιτεῖ κόπους καὶ μόχθους πολλούς· ἀπαιτεῖ σπουδαίας ἀνεχνεύσεις, καὶ προσοχὴν ἀκάματον, καὶ κρίσεις ὀρθάς, καὶ ἐπιτηδείους συμπαραβολάς. Δὲν εἶναι ἐνὸς ἔτους, ἢ δύο, ἢ τριῶν, οὐδὲ ἐνὸς μόνου φιλολόγου πόνημα· θέλει χρόνον πολὺν, καὶ πολλῶν ἀνθρώπων συνεργασίαν.

— Προετάξαμεν δὲ τὰ τῆς ἀγοραίας νεομεσαιωνικῆς γλώσσης τεκμήρια, ὅσα ἐπετύχομεν εἰς τοὺς χρονογράφους, μετὰ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ δώσωμεν ἐνταῦθα ἐν δείγμα, εἴπερ καὶ ἀσθενές, τῆς δεομένης ταύτης διαλεκτολογικῆς μεθόδου περὶ τὴν μεσαιωνικὴν περιόδον, ἣν ἐπὶ τοῦ νῦν διεξερχόμεθα. Ἐὸ δείγμα τοῦτο, καὶ τοὶ ἀσθενές, δύναται ὁμοίως νὰ χρησιμεύσῃ κατὰ τὴν ἔρευναν καὶ τὴν μελέτην τῶν προηγουμένων ἐποχῶν, μάλιστα καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ χρονολογικὸν αὐτῶν καὶ κριτικὸν μέρος, διότι, γνωσθέντος ἅπαξ τοῦ τρόπου, ἡ μέθοδος εὐκόλως καὶ ἐπὶ τῶν προηγουμένων ἐφαρμόζεται.

Ἡ μέθοδος συνίσταται εἰς τὴν ἐξῆς ἐργασίαν· ἀπαιτεῖται

Α. Ἡ ὅσον ἐνεστί τελειότερα κατὰ χρονολογικὴν αἰῶνων τάξιν συναγωγὴ πάντων τῶν χωρίων τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ἰδιότιδα τῆς προκειμένης περιόδου γλώσσαν· δηλ. ποιημάτων, ἀσματίων, παροιμιῶν, ἰδιωτισμῶν, φράσεων, λέξεων, κυρίων ὀνομάτων, παρωνυμιῶν, ὀνομάτων τόπων, καὶ καθόλου εἰπεῖν, πάσης τῆς ἐκδοθείσης καὶ ἀνεκδότου προσέτι, εἰ δυνατόν, λαϊκῆς διαλεκτικῆς περιουσίας.

Β'. Ἀφοῦ περὶ ἄνωμεν ταύτην τὴν ἀληθῶς ἐπίπονον τῆς συναγωγῆς ἐργασίαν, τότε μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐπομένην. Σχηματίζομεν πίνακα ὅσον οἶον τε ἀκριβῆ, ἐνθα συνεπέια συγκριτικῆς μελέτης ἀρχαίας (ἁττικῆς ἐὰν θέλωμεν) καὶ σημερινῆς ἀγοραίας γλώσσης, καταγράφομεν ὅλας τὰς μεταξὺ τούτων παρατηρηθείσας διαφορὰς, δηλ. τὰς ἐλλείψεις, καὶ ἀλλοιώσεις, καὶ διαφθορὰς, αἷ ἔχει ἢ νεωτέρα τόσον εἰς τὸ ἀλφάβητον, ὅσον καὶ εἰς τὴν γραμματικὴν καὶ εἰς τὴν σύνταξιν· πρὸς δὲ τοὺς

παρατηρουμένους μεταπλασμούς, τὰς ἀποκρήπας καὶ συγκοπὰς, τὰς ἐκθλίψεις, τὰς συνατρίσεις κτλ. καὶ συντόμως, πᾶν ὅ,τι κριθῆσεται ὡς γραμματικὴ καὶ συντακτικὴ καὶ λεκτικὴ ἰδιοτροπία τῆς καθομιλουμένης.

Π. χ. προκειμένης τῆς ἐν τῷ πίνακι καταγράφειως τῶν ἐκλιπόντων ἢ ἀλλοιωθέντων γραμματικῶν τύπων, ἐξετάζομεν ἐν πρὸς ἐν τὰ μέρη τοῦ λόγου, σχεδὸν ὡς ἑξῆς:

Τύποι γραμματικοὶ ὅσοι ἐξέλιπον.

1) Ἐκ τῶν κλίσεων τῶν ὀνομάτων ἐξέλιπεν ἡ τρίτη, ἡ περιττοσύλλαβος· τὰ περιττοσύλλαβα ἐτράπησαν εἰς ἰσοσύλλαβα. — Ἐξέλιπεν ὁ δυϊκὸς ἀριθμὸς ἐπὶ πάντων τῶν κλιτῶν τοῦ λόγου μερῶν — ἐχάθησαν τὰ κοινοῦ γένους ὀνόματα — ὑποκορίσθησαν τὰ ἀρσενικά πρὸ πάντων, καὶ κατὰ δεῦτερον λόγον τὰ θηλυκά ὀνόματα, κτλ.

2) Ἐξέλιπον αἱ πλεῖσται τῶν ἀντωνυμιῶν, ἡ δὲ ἐκλειψίς τούτων τρανῶς συνέτεινε καὶ εἰς τὴν τῆς συντάξεως μεταβολὴν, ἣτις, οὔσα πρότερον συνθετικὴ, ἐγένετο ταχέως ἀναλυτικὴ· — ἡ ἀντωνυμία, ἢ μᾶλλον τὸ ἀντωνυμικὸν ἄρθρον, κατ' αἰτιατικὴν τιθέμενον, τὸν, τῆν, τὸ, καὶ τὰ, τοὺς, τὰς, ἔτι δὲ κατὰ γενικὴν, τοῦ, τῆς, τῶν, εἰσάγονται συχνάκις ἀντὶ τῆς ἀναφορικῆς αὐτοῦ, αὐτῆν, αὐτό, αὐτοὺς, αὐτάς, αὐτά. — Ἀντὶ δὲ τῆς ἀναφορικῆς ὄν, ἡ, ὁ κ.τ.λ. καὶ τῆς δεικτικῆς τοῦτον, ταύτην, τοῦτο, κ.τ.λ. διεσώθη μόνον ἡ παλαιὰ χρῆσις εἰς τινὰ παροιμιώδη καὶ ἀγοραῖα ῥητὰ ἢ ἄσματα. κτλ.

3) Ἐκ τῶν ἐγκλίσεων πρῶτον μὲν ἐξέλιπον ἡ Εὐκτικὴ καὶ ἡ Ἀπαρέμφατος ἐξ ὀλοκλήρου· ἐκολοβώθη δὲ καὶ ἡ Προστακτικὴ. — Ἡ Εὐκτικὴ ἀναπληροῦται ἐν πολλοῖς διὰ τῆς Ἰποτακτικῆς, π. χ. ἄμποτε γὰ ἔχη! — Ἡ Ἀπαρέμφατος ἀναπληροῦται διὰ τῆς Ὀριστικῆς καὶ τοῦ ὅτι, ἢ τῆς Ἰποτακτικῆς καὶ τοῦ γὰ. — Τὰ τρίτα πρόσωπα τῆς Προστακτικῆς διὰ τῆς Ἰποτακτικῆς καὶ τοῦ αἶς, τοῦ κατὰ κατὰ συγκοπὴν γενομένου ἐκ τοῦ ἄγες, ὅπερ μετὰ τοῦ ἄγες, φέρε κ.τ.λ. συνεχέφερον καὶ οἱ ἀρχαῖοι μετὰ τῶν αὐ-

Θυποτάκτων, οἷον γέρως ἴδω, καὶ ἄλλας ἴδω, ἐξ οὗ τὰ νεώτερον ἀς ἴδω κτλ.

4) Ἐκ τῶν χρόνων ἐξέλιπον οἱ δύο παρωχημένοι καὶ ὁ μέλλων.

5) Ἀντὶ τῆς μετοχῆς εἰσῆχθησαν, κατὰ τὸ Λατινικόν, ἡ μάλ-
λον τὸ Ἰταλικόν γερούδιον, ἀκλίτοι τινες τύποι ἐπὶ παντός
γένους καὶ ἀριθμοῦ ὁμοίως προσαρμοζόμενοι.

6) Αἱ προθέσεις, ἐκτὸς τῆς ὑπὲρ καὶ τῆς ἀμφί, καὶ μὴ ἐννοου-
μένης σπανίας τινὸς ἐξαίρεσεως, ἐσώθησαν ἅπασαι ἐν συνθέσει,
ἐν δὲ συντάξει ὀλίγη. Ἐσώθησαν ἡ διὰ, ἡ μετὰ (καλοθεωμένη),
ἡ ἀπὸ, ἡ κατὰ, ἡ παρὰ, ἡ ἀντὶ, ἡ εἰς. —

Ἡ ὑπὲρ καὶ ἡ ἀμφί, ὡς ἔφημεν, ἐχάθησαν δυσεξηγήτως
τόσον ἐν συντάξει, ὅσον καὶ ἐν συνθέσει.

Ἐκ τῶν Ἐπιρρήματων καὶ Συνδέσμων ἐξέλιπον τὸ πλεῖστον
μέρος· ὅμως ἐσώθησαν ἱκανὰ διὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις τῶν
ἀπομεινάντων ρημάτων, καὶ διὰ τὴν τοῦ ἀγοραίου λόγου πλοκήν.
(Περιττὸν ἐνταῦθα νὰ τὰ σημειώσωμεν ὄλα).

Καταστρωθέντων (βέβαια τελειότερος παρ' ὅ,τι ἐπὶ τοῦ νῦν
βραχυλογίας χάριν ἐκλέτομεν) τῶν δώωτούτων πινάκων, ὧν τὸν
μὲν πρῶτον *φιλολογικόν*, τὸν δὲ *γραμματικόν* περιεκτικῶς
ὀνομάζομεν, τότε ἀπομένει ἡ τρίτη ἐργασία, δηλ. τὸ *χρονολο-
γικόν* μέρος τῆς μεθόδου· τελευταίως δὲ, τὸ *κριτικόν*. Περὶ
τούτων ὅμως τῶν δύο κάλλιον διὰ παραδείγματος ἢ διὰ κανό-
νος ἐξηγοῦμεθα.

Καὶ πρῶτον ἐρχόμεθα εἰς τὸ *χρονολογικόν*· πρόκειται λ. χ. νὰ
χρονολογήσωμεν τὴν ἐκλείψιν τῆς τρίτης κλίσεως, διότι ὡς ἐκλει-
ψις εἰς τὸν *γραμματικόν* πίνακα σημειοῦται. Λαμβάνομεν ἀνὰ
χεῖρας τὸν *φιλολογικόν* πίνακα, ὅπου κατὰ τάξιν αἰώνων κατε-
γράψαμεν ὄλα τὰ τεκμήρια τῆς ἀγοραίας γλώσσης, καὶ ἐν αὐτῷ
διερευνῶμεν κατὰ ποῖαν ἑκατονταετηρίδα πρῶτην φοράν ἡ ἐκλει-
ψις ἀναφαίνεται. — Τοιοῦτοτρόπως προβαίνοντες, χρονολογοῦμεν
μίαν πρὸς μίαν τὰς ἀλεπαλλήλους ἐκλείψεις. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ
χρονολογικὴ σαφήνισις.

Καθόσον δὲ ἀφορᾷ τὴν *κριτικὴν* σαφήνισιν, αὕτη συνίσταται εἰς

τὴν ἔρευναν τῶν ἱστορικῶν λόγων δυνάμει τῶν ὁποίων πιθανῶς ἔλαβε χώραν ἢ ἀλλοιώσας κατὰ τὴν χρονολογημένην ἤδη ἐποχὴν. Αὕτη ἡ ἔρευνα διεξέρχεται καὶ ἐρωτᾷ τὰ συμβάντα τὰ περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τὴν κατάστασιν τῶν ἠθῶν, τὴν γραμματολογίαν, τὴν ἐνδεχομένην μετὰ βαρβάρων ἐπιμιξίαν, τὰς ἐπιδρομὰς, τὴν αὐξήσιν ἢ ἐλάττωσιν τοῦ ἐμπορίου κτλ. καὶ γενικῶς ὅσα δύνανται νὰ προμηθεύσωσι λογικοὺς συμπερασμοὺς, καὶ βασίμους πιθανολογίας πρὸς τὴν ὁποίαν μέλλομεν νὰ ἐκφέρωμεν κρίσιν ἐπὶ τῆς προκειμένης ἀλλοιώσεως.

Ἄς δώσωμεν ἓν παράδειγμα περὶ τῆς χρονολογικῆς συγχρό-
νως καὶ κριτικῆς ἐργασίας. — Ἄς λάβωμεν λ. γ. τὴν ἐκλειψὴν
τοῦ αἰ.λλοντος.

Χρονολογικὴ ἔρευνα.) Πότε ἐξέλιπεν ὁ μέλλων; Ὁ μέλ-
λων ἀναντιρρήτως σὺζεταί μέχρι τέλους τῆς 5. ἑκατονταετη-
ρίδος, διότι σὺζεταί τότε καὶ ἡ Εὐκτικὴ, ὡς βεβαίῳ τὸ δη-
μοτικὸν ἀσμάτιον, ὅπερ ἔψαλλον οἱ Βένετοι εἰς ἐγκώμιον τοῦ
Μαυρικίου·

«Ὁ Θεός, Ἀδοκράτωρ,
Ὁ κελεύσας σε βασιλεύειν,
Ἵποτάξει σοὶ πάντα

Πολεμοῦντα τὴν βασιλείαν κ.τ.λ.»

Ἐπὶ τοῦδε τοῦ τεκμηρίου δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ βασισθῶμεν.
Ὁ ποιητικὸς ρυθμὸς ἐμπόδισε τὸν λογιώτατον χρονογράφον νὰ
ἀλλοιώσῃ τὸ δημοτικὸν κείμενον.

Ποῦ λοιπὸν κατὰ πρώτην φοράν καὶ ὀριστικῶς ὁ νεώτερος
τύπος τοῦ Μέλλοντος ἐμφανίζεται; — εἰς τὸ παροιμιώδες ἐμ-
μετρον γνωμικόν, ὅπερ κατὰ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἐξακοντίζει ὁ
πατριάρχης Κηρουλάριος περὶ τὰ μέσα τῆς 1. ἑκατονταετηρίδος·

«Ἐγὼ σ' ἔκαμα, φούρνε μου, κ' ἐγὼ νὰ σὲ χαλάσω.»

Λοιπὸν ἔστω στερεὸν ὅτι ὡς ἔγγιστα περὶ ταύτην τὴν ἐπο-
χὴν, (πρότερον ἴσως, ἀλλ' οὐχὶ μεταγενεστέρως) εἰσῆχθη ὁ νεώ-
τερος τύπος τοῦ Μέλλοντος. — Ἐνταῦθα λήγει ἡ χρονολογικὴ
ἔρευνα.

Κριτική Έρευνα.) Τὰ παροιμιώδη ῥητὰ εἶναι συνήθως παλαιότατα. Αὐτὸ λοιπὸν, τὸ ὁποῖον ὁ Κηρουλάριος ἐκφέρει, πρέπει νὰ ἔχη ἀσυγκρίτως προγενεστέραν τοῦ λαλοῦντος καταγωγὴν. Τοῦλάχιστον ἑκατὸν ἔτη παλαιότερον. Ἄρα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὁ νεώτερος τύπος τοῦ μέλλοντος ἦτον ἐν χρήσει περὶ τὰ μέσα τῆς Θ'. ἑκατονταετηρίδος, ἐὰν ὄχι καὶ πρότερον, δηλαδὴ περὶ τὴν Εἰκονομαχικὴν ἐποχὴν, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Κοπρωνύμου.

Λοιπὸν δὲν ἔχεται ἀληθείας ἡ γνώμη τινῶν, ὅτι ἡ ἐκλειψίς αὕτη πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν μετὰ τῶν Σλάβων ἐπιμιξίαν, ὡς ἰδιώτης τῆς γλώσσης αὐτῶν.

Διατί; Διότι μόνος ὅστις ἀπορεῖ πάσης ἱστορικῆς γνώσεως καὶ ὑγιoῦς φρονέος ἤθελεν ἰσχυρισθῆ, ὅτι ἡ διάλεκτος τῶν Σλάβων, ἡ γλῶσσα τῶν λαῶν ἐκείνων οἵτινες δὲν ἀπεκατεστάθησαν εἰς Πελοπόννησον, εἰμὴ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς τῆς ἀλλοιώσεως ταύτης ἐποχὴν· οἵτινες, ἐκτὸς καὶ τῶν μετέπειτα σχέσεών των μετὰ τῶν Πελοποννησίων, ἔζησαν παντάπασι κενωρισμένοι τῆς ἐπιλοΐπου Γραικικῆς κοινοῖας καὶ ὄλωσεν πρὸς τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἄσχετοι, ὅτι λέγομεν ἡ γλῶσσα τῶν βαρβάρων τούτων, γλῶσσα ἄλλως τε διαφορογενῆς καὶ ἀλλοτρία, ἀστραπηδὸν παρεμόρφωσε καὶ διέφθειρε τὴν γλῶσσαν τῶν αὐτοχθόνων λαῶν, ἐκείνων τῶν λαῶν, οἵτινες εἰς τὴν ξενιτείαν ἀπώλεσαν πάντα πλὴν τῆς μητρῶας διαλέκτου, καὶ οἵτινες μάλιστα μέχρι τελικῆς Ἀλώσεως ὑπὸ τῶν ξένων διπνεκῶς ἐθαυμάσθησαν ἐπὶ κομψότητι καὶ καλλιπερίᾳ. Περιπλέον, ὅτι αἱ ἐπακολουθήσασαι διαφοραὶ (διαφοραὶ ἱκαναὶ νὰ μεταβάλλωσι σύμπασαν τὴν γλωττικὴν ὄφην καὶ σύνταξιν) ἀστραπηδὸν πάλιν διεδόθησαν καὶ καθιερώθησαν ἐφ' ὅλης τῆς ἑλληνίδος γῆς, τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ τοῦ γένους πεπαιδευμένοι νὰ τὰς παραδεχῶσιν ἐν τῷ ἅμα κατὰ τὴν κοινὴν συναναστροφὴν.

Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην λοιπὸν ἀφίνομεν εἰς ἀμοίρους μεσαιωνικῆς ἱστορίας, ἢ εἰς ἐμπαθεῖς ἐχθρούς. — Ἄν ἀργούμεθα ὅτι κατὰ τι μικρὸν καὶ ἡ Σλαβικὴ συνέτεινεν εἰς τὴν ἡμετέραν γλωττικὴν

ἀλλοίωσιν, ἀλλ' ὄχι ὁμῶς εἰς τοιοῦτον εἶδος ἀλλοιώσεων· εἰς τινὰς μᾶλλον μεταγενεστέρας, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς λεκτικὰς, διότι αἱ τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς συντάξεως ἀλλοιώσεις ἀνάγονται εἰς ἄλλα προγενέστερα καὶ οὐσιωδέστερα αἷτια. Ὅθεν ἡμεῖς ἀνιχνεύομεν ἀλλαγῶν τοῦ συμβάντος τὰς πιθανολογίας· ἡ δὲ ἔρευνα φυσικῶς μᾶς ὁδηγεῖ εἰς αὐτὰς τὰς πηγὰς τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας μας.

Καὶ ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν, ὅτι ἐν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων συμβάντων, ὅσα τὴν προσοχὴν ἐπιζητοῦσι τοῦ φιλολόγου κατὰ τὴν περὶ Ἑλληνικῆς διαλέκτου ἔρευναν, εἶναι ἡ παύσις τῆς ἐκ τοῦ Ἄμβωνος εὐγλώττου διδασκαλίας, ἣ γοῦν ἡ ἄμεσος καὶ δραστηρία τῆς διανοίας ἐνέργεια ἐπὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ῥοπῶν καὶ τῆς γλώσσης τοῦ μεσαιωνικοῦ λαοῦ.

Εἰς τοῦτο τὸ συμβάν ἐμπεριέχονται πλείσται παρατηρήσεις ἐξηγοῦσαι τοὺς τρόπους τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ σταδίου τῆς ἀρχαιότητος πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ νεωτερισμοῦ, καὶ διαφωτίζουσαι τὰς περιπτώσεις ἐκεῖνας, αἵτινες, παυθείσης ἅπαξ τῆς ἀμέσου ἐπιρροῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τῶν ὁμάδων καὶ τῶν ἀτομικότητων διὰ τῆς τῶν Χρυσσοστόμων, τῶν Πιρόκλων, τῶν Γεναδίων, καὶ λοιπῶν διδασκάλων κατηχήσεως, συνετέλεσαν ὥστε πάντα συγχρόνως ἐτρέπησαν εἰς τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολὴν.

Περὶ τὰς διαλεκτολογικὰς λοιπὸν κρείνας ἡ σιγὴ τοῦ Ἄμβωνος εἶναι τὸ πρῶτον σπουδαῖον συμβεβηκός. Ἀλλ' ὅταν φθάσωμεν εἰς ταύτην τὴν δεινὴν ἐποχὴν, δεόν νὰ μὴ προχωρήσωμεν πρὶν ἢ πληρώσωμεν τὴν ἀνίχνευσιν.

Καὶ ἐπιμένοντες εἰς τὴν ἔρευναν, ἀπαντῶμεν μετ' ὀλίγον ἕτερον τι σπουδαῖον γεγονός, ὅπερ ἀκολουθοῦν χρονολογικῶς τὴν κρίσιμον σιγὴν τοῦ Ἄμβωνος ἐπιφέρει πραγμάτων ἀνατροπὴν γενικὴν, καὶ διὰ ταύτης τῆς γενικῆς ἀνατροπῆς συμπληροῖ τὴν ἀλλοίωσιν τῆς διαλέκτου.

Τοῦτο δὲ τὸ γεγονός εἶναι ἡ ὄχι πλέον ὑπὸ θεολογικὴν εἰλικρινῶς, ἀλλὰ ἡ ὑπὸ πολιτικὴν καὶ δολίως ἐθνικὴν μορφήν παρουσιασθεῖσα Αἴρεσις.